

новых рабочих мест, переобучения работников; внешних инвестиций (в том числе — иностранных) в создание новых рабочих мест на основе изменения законодательства об инвестиционной деятельности в сфере занятости и трудоустройства граждан.

Следует отметить, что процесс обеспечения квалифицированными кадрами предприятий, учреждений и организаций является наиболее актуальной проблемой, решение которой возможно только в рамках государственной кадровой политики, направленной на усовершенствование государственного заказа на подготовку рабочих кадров, системы профессионально-технического образования, улучшения эффективности использования системы профессионального обучения кадров на производстве.

Для того, чтобы решить проблемы занятости в Украине, необходимо определенное время, на протяжении которого должны быть созданы все условия для

функционирования такого рынка труда, который соответствует как потребностям национальной экономики, так и структуре ЕС с учетом того, что Украина является признанной страной с рыночной экономикой.

Литература

1. Гарсия-Исер М., Голодец О., Смирнов С. Критические ситуации на региональных рынках труда // Вопросы экономики. — 1997. — № 2. — С. 114—124.
2. Котляр А. Как создать эффективную занятость? // Вопросы экономики. — 1993. — № 12. — С. 64—68.
3. Саруханов Г. Управление занятостью населения: учеб. пособие. — СПб., 1993. — 164 с.
4. Державний комітет статистики України. Праця України — 2007: Статистичний збірник / Головне управління статистики. — К., 2008. — 406 с.

Представлена в редакцію 10.12.2008 г.

УДК 301.188

Д.Г. Кучерук,

аспірант

Донецького національного університету

ЛОГІКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Особливістю сучасних трансформацій у глобальній економіці є виразне усвідомлення зрушень соціального розвитку, цілеспрямоване прагнення практичної реалізації нової парадигми. Про це свідчить свідомий вибір нових стилів і способів життя в суспільстві, розвиток невідчутних багатств як головної мети зростання цивілізації. Співвідношення загальної суспільної мети та цілей окремих різновидів суспільного виробництва підпорядковується діалектиці загального й особливого. Потреби функціонування та розвитку соціального цілого висувають завдання перед окремими різновидами виробництва і, відбиваючись через їхню специфіку, визначають їх суспільно значущі цілі. Реалізація останніх є дійсною реалізацією цілей загального. Інакше кажучи, через реалізацію особливих і особливих цілей реалізуються загальні цілі суспільства. Якщо окремі різновиди виробництва виступають засобами щодо соціального цілого, то й навпаки — функціонування соціального цілого є засобом реалізації окремих цілей.

Співвіднесення специфічної діяльності суб'єктів господарювання з інтересами суспільного ціло-

го та його головними цілями потребує врахування наслідків діяльності цілого та певного виробництва в інших суспільних сферах як у даний час, так і перспективі.

Розкриттю принципів засад формування соціального простору в умовах глобалізації присвячено праці О. Білоруса, О. Богомолова, А. Гальчинського, В. Гейца, Ю. Макогона, С. Мочерного, В. Новицького, В. Сіденко, А. Філіпенко, А. Чухно та ін. Проте дослідження соціального розвитку, виходячи з визнання постійної мінливості світу не тільки у просторі, але й у часі, передбачає визначення варіативності розвитку структурних змін, що пов'язані з пошуками механізмів гармонізації суспільства.

Метою статті є розкриття адаптивної спрямованості соціального розвитку в умовах глобальної економіки та виявлення нових осьових принципів, які формують соціальну організацію суспільства.

Діалектичне розуміння співвідношення кінцевих і проміжних, загальних і окремих цілей є важливою теоретичною ланкою розв'язання принципових практичних проблем, зокрема проблеми гармонійного співвідношення цілей і засобів соціально-

© Д.Г. Кучерук, 2008

го розвитку. У процесі флуктації система змушена обирати той шлях, яким у подальшому відбуватиметься еволюція системи. Критичні моменти її розвитку, названі «точками біфуркації», репрезентують водночас вузли розгалуження подальших шляхів еволюції. У цих точках система перебуває у стані вибору зі спектру можливих рішень найпреференційнішого варіанту. Проте наявність багатоманітності варіативності можливостей у системи ускладнює передбачення процесу розвитку, забезпечує перехід від детерміністичності в розвитку до ймовірного вибору альтернативи.

Для адекватного моделювання світової системи суспільств, на думку Д. Хуткого та В. Хмелько [1, с. 45], важливо здійснити такий її поділ на (підсистеми) та елементи, за яким, по-перше, між ними підсистемами не було б перетинів – підмножин спільних елементів і відношень між ними, по-друге, множина всіх виділених елементів і підсистем була б повною, включаючи всі компоненти світової системи суспільств. Одним із критеріїв, що забезпечує такий поділ, є розрізнення соціальних систем за характером процесів їх регуляції та саморегуляції – це складна динамічна система, що постійно змінюється й містить сукупність простіших підсистем і елементів, які взаємодіють. Стан об'єкта прогнозування визначається певними характеристиками його змін. Все це свідчить, що глобальна економіка може бути представлена як складна ієрархічна система соціальних властивостей людини. Знання будови цієї системи необхідне для свідомого і цілеспрямованого впливу на розвиток особистості.

З погляду С. Юрія та І. Івашука [2, с. 175], глобальний простір, на відміну від системи не зникає або змінює порядок існування, залишається і при зміні положення точки або множини точок, тобто простір є не умовою існування точки (країни), а її середовищем, де вона реалізує себе з допомогою певних кількісних та якісних характеристик. Простір, будучи не обмеженим видимими кордонами, сприяє розвитку і взаємодії країн. Глобальний простір вміщує всі країни, але їх відмінність у градації в даному середовищі щодо умов розвитку. Окрім того, жодна із країн не спроможна повторити положення (соціально-економічні умови) іншої.

У дослідженні А. Колота [3, с. 4] стверджується, що глобалізація економіки дедалі відчутніше впливає на економічне, політичне, культурне життя всіх країн світу. Одним з основних проявів цього явища, яке має планетарні масштаби, є небувале посилення конкуренції в різноманітних її формах, що можна кваліфікувати як глобальну конкуренцію. Справитися з викликами глобалізації можливо за явності конкурентних переваг у якнайбільшій кількості суб'єктів господарювання, економіці в цілому.

Адже в суспільстві з розвинутим поділом сфер активності індивіди групуються навколо певних різновидів діяльності, специфічних за своєю структурою та колом здібностей, яких вони вимагають від співучасників. Такі асоціації індивідів посідають певне місце в суспільстві, мають свою практику, відзначену характерними подіями, свою продуктивну реалізацію, а отже, і свій досвід.

Тому суб'єктами діяльності та носіями специфічного досвіду в загальносуспільному масштабі здатні виступати як індивіди, так і групи, своєрідні суспільності, класи, нації, суспільства, цивілізації й навіть людство, взяте загалом, у своєму історичному розвитку. Але подібно до того, як історичний процес не здійснюється якимось особливим суб'єктом, так і своєрідний груповий, професійний, соціальний досвід втрачає всіляке значення, якщо не засвоюється індивідами і не перетворюється у стимул їхнього власного цілеспрямованого діяння.

Логіко-методологічний аналіз соціального розвитку дає змогу визначити нормативно-ціннісну природу дійсності людського досвіду. По-перше, нормативно-ціннісний зміст людського досвіду дійсності прокладає таку межу між суб'єктом і об'єктом, завдяки якій дозволяє розглядати відношення осмисленого знання до буття як момент загальної системи людської життєдіяльності. По-друге, він пов'язаний із визнанням суспільної та історичної сутності людини та її людських здатностей. Це означає, що реальна суспільність є об'єктивним ґрунтом і корелятором індивідуальної свідомості та соціальних властивостей людини. Саме тому соціальний розвиток становить справжній зміст людської суб'єктивності. По-третє, нормативно-ціннісний зміст людського досвіду виступає вже як суспільно організована і доцільна життєдіяльність людини.

Цілком природно, що виділення досвідної сфери буття суб'єкта неможливе також без врахування часового виміру людської діяльності. Тому час взагалі становить найважливіший чинник, що зумовлює специфічну структурність досвіду.

Останніми роками процеси інтеграції ринків, унаслідок яких структури національних економічних систем стають взаємозалежними, прискорюються, про що свідчить зростання кількості та обсягів укладених і реалізованих угод. Інтеграція в усіх секторах світового господарства принципово змінює співвідношення між зовнішніми і внутрішніми чинниками соціального розвитку на користь перших. Відомо, що оборот міжнародної торгівлі, як основного фактора глобалізації, за останніх сім років подвоївся. Істотно розширилися торговельні відносини між країнами з великими економіками й тими, що мають високу динаміку економічного розвитку, також між

країнами зі значними потенціалом виробництва і споживання базових ресурсів економіки.

Економічна система кожної окремої країни, незалежно від її величини та рівня економічного розвитку, не в змозі протидіяти інтеграційним процесам, а отже не може бути цілковито самостійною та реально формувати й реалізувати стратегію економічного розвитку без урахування інтересів основних суб'єктів світової економіки. Проте в Україні за період 2000–2007 років кількість банків з іноземним капіталом збільшилася на дев'ять, що становить майже 30 % приросту, у тому числі банків зі 100-відсотковим капіталом — у 2,5 раза. Подібні ситуації в банківському секторі можна спостерігати в таких країнах, як Естонія, де 98 % активів банківської системи належить іноземним інвесторам. У Польщі, Болгарії та Чехії присутність іноземного капіталу зафіксована нарівні 70 % банківських активів [4, с. 143].

На сьогодні найбільший вплив на глобалізацію світової економіки через міжнародну торгівлю мають вісім країн світу (США, Японія, ФРН, Китай, Великобританія, Франція, Італія й Нідерланди). На їх частку припадає майже половина світового обороту міжнародної торгівлі та дві третини світового ВВП. Ще 20 р. тому «двигуном» глобалізації світової економіки виступали США і країни Європи: вони виробляли дві третини світового ВВП і половину обороту світової торгівлі. Сьогодні США дають лише 10 % світового обороту міжнародної торгівлі та 27 % світового ВВП.

З кінця 1980-х років глобалізація світової економіки значно активізувалася зі Сходу. За обсягом експорту Китай уже вийшов на третє місце у світі й лише не чверть відстає від США. Інтенсивність експорту в Китаї становить 40 % ВВП. За цим показником він значно випереджає США (11 %), Японію (18 %) та поступається ФРН (48 %) і Нідерландам (83 %). Такі самі параметри його інтеграції до світової економіки й за імпортом. Отже, з виходом Китаю через п'ять-сім років на друге місце у світі за обсягом ВВП, (як це передбачено його національною програмою, ця країна стане абсолютним лідером за обсягом зовнішньої торгівлі й триматиме у своїх руках найбільший вузол міжнародних економічних зв'язків [5, с. 25].

Вивчення механізмів формування потреб, створення їх динамічної структури, яка б відповідала меті всебічного розвитку людини, передбачає визнання варіативності, багатомірності розвитку. Згідно із прогнозами футурологів, високо розвинута техніка обслуговується 2 % населення (як передбачає Д. Гейбор) [6]. Б. Беквіт [7] вважає, що переважна частина наукового й соціального прогресу є наслідком творчості геніїв і напівгеніїв, які складають 0,1 % людства. Ці 0,1 % громадян із гранично високим рівнем інтелектуального розвитку забезпечать такий достаток за-

собів споживання, котрий дасть змогу утримувати решту 98,95 чи 99,9 % населення. Саме тому взаємодія системи з середовищем набуває різних форм і особливого змісту залежно від характеру системи й конкретних умов її існування.

Важливе місце у вивченні складних динамічних процесів і явищ, що мають вигляд систем, посідає так званий принцип зворотного зв'язку. Він є відображенням у найрізноманітніших об'єктивних взаємовпливів, які характеризують відношення системи з навколишнім середовищем або одного її елемента (підсистеми) з іншими [8]. У процесі цих взаємовпливів система виявляє, з одного боку, здатність до зміни характеру свого функціонування відповідно до змін зовнішніх умов, тобто адаптацію щодо них (прямий зв'язок), з другого — здатність змінювати середовище згідно зі своєю природою, пристосувати його до себе (зворотній зв'язок).

Прямий і зворотній зв'язки забезпечують системі або її підсистемам підтримання певних своїх характеристик (змінних) у заданих границях і, отже, регулювання свого стану. Як наслідок взаємодії цих двох тенденцій формується потреба цілісного розвитку людини, котра функціонує на чуттєвому (емоційному) та інтуїтивному рівні пізнання в єдності їх біологічної та соціальної сторін.

Дж. Дьюї підкреслює, що у проведенні соціальних змін визначальним має бути критерій «бажаного» і практично корисного, «людська природа» виявляється у «традиціях, звичках та інституційній організації» відповідно і джерело змін «людської природи» вибачається у реформуючій ролі освіти, у встановленні «нових способів мислення, відчуття, прагнень» [9]. В теорії самоактуалізації А. Маслоу надається значно більша увага питанням розвитку, формування особи. Згідно з цією теорією всі живі істоти прагнуть самовираження. У «людській природі» також закладене прагнення до «спонтанного самовираження», до «повної індивідуалізації і самобутності», до творчості, добра та ін. Проте в теорії А. Маслоу «людська природа така, що вона тяжіє «до дедалі повної сутності. Це означає прагнення до того, що більшість людей називає цінностями добра, ширості, доброти, сміливості, знань, чесності, любові, безкорисливості» [10].

Отже, процеси адаптивної спрямованості й соціального розвитку в умовах глобальної економіки — це в кінцевому підсумку типи соціальної поведінки, за допомогою якої людина не стільки привласнює собі бажану цінність, скільки конструює свою життєву реальність, свій життєвий світ, той спільний між людиною та суспільством простір смислу, за втрати якого настає криза й актуалізується потреба у відновленні мотиваційно-регулятивного механізму її соціальної активності. Безперечно також і те, що кож-

на людина має свою власну логіку життя в розумінні свободи вибору та можливостей самоорганізації.

Проте способи захисту від небезпек взаємного існування з соціумом людина знаходить через конституювання нового смислу. «Людський пошук смислу, – відмічає В. Франкл, – є первинна сила життя» [11, с. 154]. З цієї точки зору, вся система смислів формується у доглибніших пластах людського буття. «Воля до смислу», в інтерпретації В. Франкла, стає сутнісним законом соціального розвитку людського буття. «Воля до смислу» передбачає постійне й наполегливе конституювання смислу як ядра особистості у системі її економічних і соціокультурних замовлень [12]. Вони актуалізують такі осьові принципи соціального розвитку людини, як почуття всезагальної відповідальності й здатність до самообмеження, інтерес до безпосереднього знання, дбання про здоров'я і прагнення фізичного й морального вдосконалення, чуттєвість до меж природних ресурсів, визнання альтернативності, мінливості, різноманітності соціального розвитку.

У зв'язку з цим доцільно використовувати поняття «схильність особистості до пізнання» – показник, який дозволяє оцінити вибір певного способу поведінки, на ґрунті якої здійснюється формування осьових принципів життєдіяльності людини. Такий підхід дає змогу проаналізувати соціальний розвиток в умовах глобалізації з погляду соціально-економічних закономірностей розвитку людини.

Висновки. Логіко-методологічний аналіз соціального розвитку в умовах глобальної економіки дає змогу виявити різноманітні зв'язки системи з середовищем, в якому вона функціонує й розвивається. Середовище, його елементи, об'єктивні й суб'єктивні умови чинять вельми істотні й водночас різноякісні впливи на об'єкт як систему, його генезис, функціонування та розвиток.

Головною, визначальною домінантою суспільного розвитку в умовах глобалізації є всебічне збагачення людини. Отже, повинно йтися про новий підхід до неї як цілісної, багатоелементної й багаторівневої системи, про визначення структури її цілей,

виявлення її внутрішньої діалектики, тобто її внутрішньої взаємозв'язаності і суперечливості. Цей ракурс розгляду соціального розвитку в умовах глобальної економіки потребує дослідження нерозривного зв'язку об'єкта й суб'єкта та ціннісного змісту творчої життєдіяльності людини.

Література

1. Хуткий Д., Хмелько В. Макросоціологічний підхід до виокремлення основних підсистем сучасної світової системи суспільства // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2008. – № 3. – С. 42–54.
2. Юрій С. І., Івашук І. О. Відкрита економіка у глобальному просторі, митно-торгівельний аспект // Вісник економічної науки України. – 2006. – № 1 (9). – С. 174–180.
3. Колот А. Інноваційна праця та інтелектуальний капітал у системі факторів формування економіки знань // Україна: аспекти праці. – 2007. – № 4. – С. 4–9.
4. Чуб О. О. Банківська діяльність у контексті інтеграції та глобалізації // Фінанси України. – 2008. – № 1. – С. 138–146.
5. Гайдацький П. І., Паливода К. В. Глобалізація економічної рецесії та фінансової нестабільності // Фінанси України. – 2008. – № 1. – С. 24–32.
6. D. Cabor. *Inventing the Future*. Harmondsworth. Penguin Books, 1964. – P. 128.
7. V. Beckwith. *The Next 500 Years. Scientific Prediction of Major Social Trends*. New York, 1967. – P. 78.
8. Блауберг И. В., Юдин Э. Г. Становление и сущность системного подхода. – М., 1973. – 277 с.
9. John Dewey. *Problems of men*, N. Y., 1964. – P. 188, 191.
10. *New Knowledge in Human Values*, N. Y., 1959. – P. 126.
11. Франкл В. *Человек в поисках смысла*. – М., 1989. – 327 с.
12. Мильнер Б. Управление интеллектуальными ресурсами // Вопросы экономики. – 2008. – № 7. – С. 129–140.

Подано до редакції 03.12.2008 р.